

FEHÉR ANIKÓ
VÁGJÁK AZ ERDEI UTAT

Egy mezőségi adatközlő, Szász István „Bódi” dalai

Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet
Napkút Kiadó
Budapest, 2024

EGY ADATKÖZLŐI MONOGRÁFIA ELÉ¹

Kodály Zoltán első gyűjtőútjára 1905-ben még nem tudott fonográfot vinni, nem kapott a Nemzeti Múzeumtól, mert az egyetlen ilyen eszközük használatban volt éppen. Kodály így nem készített hangfelvételt, csak kottás lejegyzéseket a dallamokról. Akkoriban a hangfelvevő eszközökből még kevés volt, magánembernek megvásárolni pedig komolyabb anyagi ráfordítást jelentett, és a hozzávaló hengerek, amelyekre a felvételeket rögzítették, is drágák voltak, faluról falura való szállításuk sem volt könnyen megoldható. Nem beszélve a berendezés helyigényéről, méretéről, használatának nehézségeiről, a fonográfkészülék és a hozzá való hengerek súlyáról, ez utóbbiak törékenységéről, valamint az egy hengerre rögzíthető felvétel mindössze 2-3 perces időtartamáról. Bő száz év elteltével, a mai digitális korban pedig már a világ bármely pontjáról meg tudunk hallgatni a világ bármely pontján felvett tetszőleges hosszúságú hanganyagot, akár valós időben is. Ahogy Vikár Béla, majd Bartók és Kodály idejében a népzene gyűjtés gyakorlatában forradalmi változást hozott a hangfelvétel készítésének lehetősége, úgy korunkban a digitalizáció és az internet elterjedése jelent hasonló mértékű, ha nem nagyobb

---

¹ Richter Pálnak, a könyv szakmai lektorának bevezető gondolatai.

változást, amely kihat a népzene kutatására is. Igaz, hiába a technika biztosította korlátlan lehetőség, időközben a felvehető anyag mennyisége csökkent le oly mértékben, hogy komolyabb, a tudományos kívánalmaknak megfelelő gyűjtések nem igazán végezhetők. A hagyományos közösségek, amelyek kultúrájukként éltették a népdalokat, a népzénet, gyakorlatilag vagy megszűntek, vagy életkörülményeik változtak meg oly mértékben, hogy életközösségük korábbi hagyományos kultúrájuk továbbéltetésére már nem alkalmas. Hiába tudjuk, hiába írták meg nagy népzene kutatóink, hogy még élő hagyományos közösségek esetében milyen módon, milyen lépéseket megtéve lehet egy-egy vidék, település autochton zenekultúráját feltérképezni, kutatni, összehasonlítani a szomszédos területekével, a magyar nyelvterületen teljességében már sehol sem tudjuk ezt megtenni.

Ma más módszert kell alkalmazni, egyfajta kulturális régészeti munkát kell végezni, a még pár évtizeddel ezelőtt megvolt hagyományos lét emlékeit kell felgyűjtenünk, és mint cserépdarabokból az egykor volt edényre, alakjára, díszítésére, úgy a korábbi kultúra elemeire, sajátosságaira következtetnünk. De legalább megalapozottan tehetjük ezt, van mihez viszonyítanunk, köszönhetően az elmúlt 130 év gyűjtéseinek, népzene területén a több mint 200 000 rögzített adatnak. Miután sok helyen, főleg Erdélyben és Moldvában 30-50 évvel ezelőtt még eleven valóság volt a falusi életközösségek léte, hagyományos kultúrájukból nemcsak tárgyi és szóbeli emlékek maradtak, hanem az egykori erdők helyén magányosan álló egy-egy tanúfához hasonlóan a helyi közösségeknek olyan jó énekes tagjai, akik vagy városi hatásra, a táncházmozgalomnak köszönhetően, vagy az elődeik iránti tiszteletből és előadói képességeik megmutatása céljából részben tudatosan megőrizték, részben újratanulták a repertoárt. Ma már mind a kutatók – a maguk forráskritikai megközelítésével –, mind a közművelődési szakemberek, a folklórmozgalmak képviselői, táncházások ezekhez a hagyományörzőkhöz fordulhatnak, hogy ez a zene – ahogy Bartók fogalmazott – teljes hatalmával megragadja őket, hogy megérezzék szellemét, és – ahogy Kodály írta – emberileg is részesévé válhassanak a szemtől szembe való találkozással.

Jelen kötet az erdélyi Mezőség egy ilyen énekesének, a búzai Szász István Bődinek repertoárját, előadói stílusát mutatja be Fehér Anikó közreadásában és szerkesztésében, lejegyzésekkel, hangfelvételekkel, jegyzetekkel a szemtől szembe találkozás élményével, hogy részesévé válhassunk egy letűnt hagyomány egyetlen előadón keresztül megismerhető szeletének.

MEGFORDULT A VILÁG²

Amikor pontosan tíz esztendővel ezelőtt amerikai barátaim arra kértek, hogy cserkészcsapatuk rangos évfordulójára Kodály-kórusműveket tanítsak nekik, nem gondoltam volna, hogy lesz még ennél is komolyabb kalandom az internet segítségével megszelídített távolsággal. Akkor ugyanis a tőlem 7000 kilométerre lévő dalostársakkal teremtettem kapcsolatot heti rendszerességgel a világhálón. Az utazás nehezkesebb lett volna ilyen gyakorisággal. A próbákat úgy tartottuk, hogy én egy fél világgal távolabb adtam meg a kezdőhangot és az avisót, majd irányítottam az éneklést. Aztán persze néhányszor találkoztunk is, hol az Egyesült Államokban, hol Magyarországon. Én magam a fellépés előtt már egy héttel ott voltam a helyszínen, és akkor éjjel-nappal próbáltunk. Sikeresen bemutattunk tíz Kodálykórusművet.

Most, a közösségimédia-felületek még nagyobb mérvű elterjedésének idején igazán nem kell csodálkoznom azon, ami most, az elmúlt fél évben történt velem. Egy erdélyi adatközlő férfi ugyanis itt osztotta meg velem dalait, az üzenetküldő szolgáltatás segítségével vagy öt tucat felvételt kaptam tőle. Ha Kodályék ezt hallanák, bizonyosan nagyon elcsodálkoznának, de azt hiszem, Kodály volna az első, aki azonnal használná is ezt a módszert.

Alig egy éve történt. Valami olyasmit tettem ki a közösségi oldalamba, hogy segítséget keresek a kertem rendben tartásához, gyomlálni, gazolni kellene. Egy erdélyi „ismerősöm”, akit valójában sosem láttam, csak a közös baráti kör miatt jelöltem vissza, egy verset küldött, minden megjegyzés nélkül:

„Zöld erdőben jártam, ibolyát gyomláltam, de gyomláltam.

Gyomlálj, babám, verjen meg a Teremtő, Teremtő,

Te érted halok meg, nemsokára elzár a temető.”

A versszak második sora hiányzik, de érezhető, igazi népdallal állunk szemben. Innen már más síkra terelődött a beszélgetésünk, megtudtam kedves segítőmről egyet s mást. Főként azt, hogy egykori jelentős adatközlőmnek, a Szamosújváron élt, de búzai születésű Balla Ferencné Szász Etelkának rokona. Etelkáról – Etusról – 2000-ben filmet is készítettem a Duna Televízióban *Ha felmegyek Kolozsvárra...* címmel. Nos, Szász István „Bódi” – mert róla van szó,

---

² Fehér Anikó: VÁGJÁK AZ ERDEI UTAT. Egy mezőségi adatközlő, Szász István „Bódi” dalai c. könyv 7-9. oldala.

ma Szamosújvár külterületén, a talányos nevű Kérőben lakik – rengeteg népdalt tud. Hihetetlen stílusérzéke van, pontosan ki tudja választani, mely dal értékes, és melyik kevésbé. Remek az előadókészsége is. Ha eszébe jut egy-egy dal, azonnal felveszi, így nem felejt el.

Hamarosan egy lemezen is hallottam István hangját, kitűnő fiatal énekesünkkel együtt búzai dalokat adott elő hitelesen, érzékenyen, odaillően, zenekari kísérettel.

Nos, István hamarosan felhívott engem a netes szolgáltatáson keresztül, így láttuk és hallottuk is egymást. Azóta többször találkoztunk, mostanában szinte naponta felhív.

Ha csak rágondolunk a népzene gyűjtésre, szegény falvak, szegény emberek, idős asszonyok jutnak eszünkbe. Nehéz, gyakran rossz állapotú felvevőkészülékkel, hosszú és nehéz utakon érkeznek a kutatók a helyszínre, vagy netán csak papír-ceruzával a kézben. Ahogyan Kodály is megfogalmazta: „Csak a naiv városi hiszi, hogy a népzene gyűjtő virághímest mezőkön át megy.”³ Nem, nem egyszerű ez az út, először is meg kell tudni szólítani olyan embereket, akik a gyűjtőhöz hasonló városi, nem közülük való emberrel akár életükben nem találkoztak. Pláne úgy, hogy az az idegen rájuk kíváncsi, tőlük kér valamit, tőlük akar tanulni.

Jól emlékszünk még azokra az időkre is, amikor a dalok gazdag tárhelyére, Erdélybe nehéz volt akárcsak átjutni is, a felvevő felszerelést meg egyenesen át kellett csempészni.

Mára azonban más a helyzet. Az adatközlők nagy része már nincs közöttünk, keressélni kell az igazán jó énekeseket. Aki még megvan, azt vagy nehéz megtalálni, vagy tartani lehet esetében attól, hogy a korábban jól megtanult és átvett adatokat ma már másként, más stílussal keverve adja elő – eredetinek és ősínek gondolva azt.

Megfordult tehát a világ, azaz az adatközlő keresi meg a kutatót – hogy az vegye fel, hallgassa meg az ő tudását. Hol vannak a járhatatlan utak? Karosszékből is lehet gyűjteni, akár egy nagyvárosban is. Érdekes, izgalmas, de nem sokkal könnyebb azonban ez az út sem. Itt is kell tudni válogatni, sorrendet állítani – és hát el kell nyerni az adatközlő bizalmát, aki sok közül választja ki éppen azt, aki

---

³ Idézi: Tari Lujza: Kodály Zoltán szerepe a hangszeres népzene kutatásban = Magyar Múzeumok, 2007. tél, 4. sz., 12.

elé tárja szellemi kincseit. Rendkívül megtisztelőnek tartom, hogy Szász István épp nekem öntötte ki a szívét, és ajándékozott meg tudásának virágaival.

Különleges tehát az én esetem, és nem csoda, hogy azt gondolom, ebben a megfordult világban mégis sok szépség van – még a népzene gyűjtés területén is. Csak észre kell venni.

A szerző és Szász István

Szász István és felesége

Most közreadom Szász István „Bódi” búzai származású erdélyi adatközlő énekes tudását, annak legjavát, bemutatva őt magát is.

(Írásomban a dőlt betűvel írott részek Szász István szavai.)